

МОВА НОВОЛАТИНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ: СТАТИКА І ДИНАМІКА

Коцій Оксана Миколаївна,

канд. філол. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються статичні і динамічні особливості пізньосередньовічної та ранньомодерної латини на матеріалі новолатинської поезії та з'ясовуються і аналізуються чинники, які вплинули на появу відповідних особливостей, оскільки структура латинської мови у вказаний період зазнавала поступових змін на всіх рівнях.

Ключові слова: статика, динаміка, варіантність, новолатинська поезія, латинська мова.

Кожна мова на будь-якому етапі свого розвитку становить нерозривну єдність стійкого і змінного, статичного і динамічного [Семчинський 1996, 375], тобто характеризується станом динамічної рівноваги між тенденціями до збереження мовних правил і тенденціями до змін. Такий стан забезпечується різноманітною варіативністю мовних елементів і мовних засобів, що є наслідком мовної еволюції, співіснування "нового" й "старого" в мові.

Більшість мовних змін починається з варіювання. У мові на кожному історичному етапі поряд зі старими елементами існують їх нові варіанти. Розвиток, як правило, починається з індивідуального новотвору, який потім стає територіальним або стилістичним варіантом. Цей варіант з часом може витіснити основний, і таким чином індивідуальна зміна перетворюється на соціальний факт.

Актуальність дослідження явища варіативності у новолатинському поетичному тексті мотивується відсутністю спеціальних мовознавчих праць, в яких об'єктом аналізу є мова новолатинського поетичного тексту, та необхідністю відтворення цілісної картини функціонування латинської літературної мови у пізньосередньовічний та ранньомодерний період. Зважаючи на специфіку поетичного тексту як особливої форми комунікації зі своїми мовними законами та нормами, дослідження особливостей новолатинського поетичного тексту має наукову цінність не лише у теоретичному (адже в процесі взаємодії мов, як процесі двосторонньому, зазнавала змін не лише власна мова народу [Безбородько 1972, 127]), а й практичному аспектах, оскільки мова новолатинської поезії не описана у традиційних граматиках з латинської мови і часто становить труднощі при перекладі.

Дослідження статичних і динамічних особливостей пізньосередньовічної та ранньомодерної латини видається досить актуальним і у порівнянні з твердженнями відомих дослідників середньовічної та ранньомодерної латини, які наголошують на тому, що тогочасна латина досить сильно відрізнялася залежно від регіону і часу, і вказують на важливість і необхідність лінгвістичного дослідження латинськомовної писемної культури [Яковенко 1978, 1983; Nechutová 2002; Stotz 1996; Weyssenhoff-Brożkova 1998].

Метою дослідження є з'ясування особливостей вживання фонетико-орфографічних, граматичних та лексико-словотвірних варіантів у новолатинському поетично-

му тексті на матеріалі латинськомовної поеми Симона Пекаліда "De bello Ostrogiano" [*De bello Ostrogiano* 1600]. Мета зумовила реалізацію завдання, а саме, з'ясувати причини і виявити зовнішні та внутрішні чинники, які вплинули на появу відповідних особливостей, оскільки структура латинської мови у вказаний період зазнавала поступових змін на всіх рівнях.

Об'єктом дослідження є явище фонетичної, морфологічної та словотвірної варіативності, яке послідовно відображає одну з найважливіших властивостей поетичного мовлення – реалізацію фонетико-граматичних та лексико-словотвірних можливостей мовної системи і наочно показує динамічний характер мовних елементів на всіх рівнях латинської мови.

Для латинської мови класичного періоду була характерною значна варіативність мовної структури, частина якої була залишком старої мовної системи, а частина виникла внаслідок інноваційних процесів. У свою чергу пізньосередньовічна і ранньомодерна латинська мова, у силу тих функцій, які вона виконувала у поетичній сфері також характеризувалася високою варіативністю. Незважаючи на те, що латинській мові кінця XVI ст. не відповідала жодна мовна спільнота, в її системі спостерігаються ознаки динаміки мовного життя: звукові і графічні зміни; запозичення і подальша асиміляція іншомовного матеріалу.

Латина пізнього середньовіччя і раннього Нового часу не була сталою єдністю, вона засвоювалася через вивчення пізньолатинської граматики і шляхом наслідування класичних авторів. Внаслідок відсутності мовної спільноти не існувало безперервності сприйняття й уявлення, в якій органічно розвивається мова, але існувала мовна традиція [Безбородько 1972, 126]; вирішальним ставав високий ступінь індивідуального засвоєння, який полягав у свідомому наслідуванні зразкових античних авторів і базувався на таланті автора і суспільних обставинах. Дослідження тогочасної мовно-культурної ситуації дає можливість уявити тогочасну латину як віртуальну цілісність, своєрідну "Res publica Litteraria" [Companion 2005, 11], що об'єднувала постійно зростаюче число "крихітних мовних острівців" [Безбородько 1972, 136]. З одного боку, пізньосередньовічна латина була логічним продовженням класичної, яка внаслідок специфіки її рецепції не складала оформленої цілісності, з іншого, внаслідок тісних міжмовних контактів латина не могла уникнути модифікацій, зумовлених засвоєнням низки фонетичних, граматичних і лексичних змін. У першу чергу такі зміни торкнулись словникового складу. Він значно поповнився за рахунок нових та переосмислення значень вже існуючих слів, хоча в основі своєї зберіг лексичну і граматичну будову класичної латини.

Попри те, що у використанні латини в епоху пізнього середньовіччя та раннього Нового часу орієнтувались передусім на класичні норми, до неї постійно проникали нові елементи, які були як наслідком розвитку самої мови, так і результатом тогочасного мовного оточення.

Деякі фонетичні явища, які, як правило, відбулися ще в класичний чи пізній період розвитку латинської мови, призвели до появи паралельних форм, так званих *varia lectio* – орфографічних варіантів або різночитань. Існування таких паралель-

них форм пояснюється передусім невнормованістю орфографічної системи та не-послідовністю їх подачі у словниках.

В епоху середньовіччя з появою друкарства комунікативна ситуація поступово змінюється, сприйняття літературного твору на той час вже відбувається переважно візуально через читання, а не на слух. Тому графічне кодування і оформлення літературного твору постає як досить важливий момент, незважаючи на те, що графічне (письмове) оформлення мови досить часто недооцінюється, оскільки лінгвісти, як правило, схильні розглядати письмо лише як суто зовнішню фіксацію звукової форми.

При дослідженні фонетико-орфографічних особливостей тогочасної латини слід брати також до уваги середньовічні орфографічні трактати (Ісидор, Альбінус, Ян де Більбіс, Парісіус тощо). Однак, практика написання значно відхилилася від постульованих ними норм: написання було фонетичним і непослідовним, втратилося почуття мовного покарання, панував лібералізм та індивідуалізм [Gansiniec 1960, 73]. Спричинене це було тим, що тогочасна школа подавала орфографію як традицію, написання слугувало лише щоб утримати слово на папері і не мало на меті фонетичну вимову.

Для пізньосередньовічної та ранньомодерної латини, яка мала гнучку мовну систему з міцною, збереженою від класичної латини граматичною основою, був характерним фонетико-орфографічний еклектизм, зумовлений наявністю великої кількості варіантів різночасового походження. Внаслідок того, що в латинській мові орфографічне вираження слова не завжди співпадало з фонетичним, і мова римської поезії, використовуючи орфографічні варіанти, часто зберігала варіанти саме розмовної мови, у мові новолатинської поеми також фіксується значна кількість фонетико-орфографічних варіантів, які виникли в латинській мові класичного періоду в результаті різних фонетичних процесів і, які, як правило, вживаються в одній і тій же функції.

Серед фонетичних особливостей тексту новолатинської поеми найчастіше фіксуються такі: **а) синкопа**, яка, як правило, пов'язана з ритмікою вірша. На користь цього факту свідчить паралельне вживання синкопованих і не синкопованих форм одних і тих самих слів. Наприклад: *propugnaculum* і *propugnaculum*; *periculum* і *periculum*; *seclum* і *seculum*; *compostus* і *compositus* тощо; **б) контракція** двох однакових голосних в один довгий з метою уникнення гіату, наприклад: *prensabat* = *prehensabat*; *deprendat* = *deprehensat*; *nil* і *nihil*. Інші випадки контракції були зумовлені виникненням гіату на стику морфем, наприклад: *di* і *dii*; *ingeni* = *ingenii*; *oti* = *otii*; **в) епентеза** – поява епентетичного -v- між однаковими голосними для уникнення синерези або контракції, наприклад: *subivit* і *subiit*; **г) регресивна асиміляція** за місцем творення, наприклад: *solemnia* > *solennia*; *quemquam* > *quenquam*; *numquam* > *nunquam*; *quacumque* > *quacunq*; *temptare* > *tentare*; *auctorem* > *aut(h)orem*; *artatis* > *artatis*; *quidquid* > *quicquid*.

Для тексту новолатинської поеми характерне вживання нормативних і редукованих форм службових частин мови: *seu* і *sive*, *veluti* і *velut*, а також форми з наступ-

ною втратою лабіалізації *qu* [q^v] > *q(c)* [k]: *neque* і *nec*, *atque* і *ac* та наступним спрощенням групи приголосних: *sat* і *satis*.

Серед орфографічних варіантів, зафіксованих в аналізованому тексті, можна виділити і дві групи, стилістично зумовлені поетичним мовленням, – архаїзми і так звані авторські слововживання, характерні для мови творів римських поетів-класиків. Авторами новолатинських творів постулювалося правило легітимності використання фонетико-орфографічних варіантів не класичного періоду, якщо вони використовувались у творах так званих *auctores probati* [Benner 1977, 63]. *Classicus* на той час означало не належність до класичного періоду, а швидше наявність певних мовних явищ у *auctores probati*.

Традиція епічного жанру та стилістична диференціація різних варіантів вимови, започаткована ще Квінтом Еннієм [Дерюгин 1967, 8, 17], передбачала наявність у епічному тексті певної кількості архаїчних форм, яку можна пов'язати з традицією епічного жанру, оскільки архаїзми є важливим компонентом лексики високого стилю взагалі. Звісно, що в епічній поезії застарілі слова зустрічаються частіше, певна частина архаїзмів зберігається надовго у високому стилі, а самі слова стають "поетичними" і фіксуються практично в усіх класичних латинськомовних поетів. Належна до пасивного словникового запасу мови архаїчна лексика у більшості випадків є стилістично маркованою, тому вона нерідко переходить у розряд традиційно-поетичної.

Стилістична специфіка архаїзмів полягає і в тому, що вони передбачають особливий код (спільний для автора і читача), який характеризується усвідомленням минулих етапів розвитку мови. Коли в контекст вводяться форми, характерні для більш раннього етапу розвитку мови, вони створюють контраст, який приваблює увагу читача [Риффатер 1980, 73]. Тому функціонування архаїчних форм у тексті новолатинської поеми має подвійний характер: як мовна одиниця архаїзми займають своє особливе місце в межах синхронічних відношень, але як стилістична одиниця вони декодуються згідно з другою, більш ранньою системою літературної мови.

Архаїчні форми, які досить часто фіксуються у латинських поетичних джерелах класичного періоду і які, як правило, є традиційними маркерами латинського поетичного мовлення, поряд з нормативними формами використовуються і в мові новолатинської поеми, наприклад: *duella* і *bella*, *caussa* і *causa*, *Mavors* і *Mars*, *ast* і *at* тощо.

У тексті аналізованого джерела фіксуються і так звані авторські слововживання, зафіксовані у лексикографічних джерелах як авторські графічні варіанти, які римські поети-класики могли використовувати, керуючись принципом так званої *licentia poetarum* (поетична вільність), наприклад: *forsitan* (*fors sit an*) і *forsan* (*fors an*); *montuosus* і *montosi*; *Sauromatas* і *Sarmatae*; *ahenos* (*aenus*) і *aheneus* (*aeneus*).

При аналізі латинськомовних поетичних творів вчені давно звернули увагу на наявність великої кількості орфографічних дублетів, різнодіалектних і різночасових, наявність яких у більшості випадків пояснювалась метричними причинами. Твер-

дження про метричну складову, як основну причину вживання великої кількості орфографічних дублетів підтверджується численними дослідженнями [Смышляева 1993, 2001; Тронский 1953] історії гексаметра і формульного стилю поем. У мові поетичного жанру пріоритет найчастіше належить саме формальним характеристикам словоформи, її зручності для даного поетичного розміру [Смышляева 2001, 285].

Звісно, що не лише метричні причини примушували поета використовувати великий спектр різночасових варіантів. Ймовірно, що в мові латинської поезії такі варіанти, спочатку введені поетами з суто метричних міркувань, пізніше ставали не лише метрично, а й стилістично маркованими. Тому використання орфографічних варіантів у аналізованому творі можна пояснити трьома чинниками: а) метричними вимогами, а саме потребою метричного збільшення/зменшення кількості складів або потребою у просодично довгому чи короткому голосному; б) вимогами поетичного мовлення (архаїзми, поетизми); в) непослідовністю орфографічної норми у класичній латині та розбіжністю фіксації такої норми у середньовічних словниках та компендіях.

Зміни в морфологічній системі латинської мови, зафіксовані в новолатинському поетичному тексті, не відзначаються великою різноманітністю і мають швидше спорадичний характер, зокрема такі: **а) вживання дублетної флексії -um і -arum/-orum** родового відмінка множини іменників I-II відміни: *Graiuenum* = *Graiuenarum*, *divum* = *divorum*, *virum* = *virorum*, *deum* = *deorum*, *equum* = *equorum*; **б) використання подвійної флексії -i та -ii** іменників II відміни: *oti* = *otii*, *ingeni* = *ingenii* тощо; **в) паралельне вживання відмінкових парадигм**, які у своєму морфологічному оформленні могли відрізнятись просодичною кількістю кінцевого складу. Такими метричними варіантами виступають так звані гетерогени і гетерокліти, тобто слова, які в межах однієї відміни можуть мати відмінкові форми різних родів або в межах одного роду можуть мати відмінкові форми різних парадигм, наприклад: *froena* (= *fraena* = *frena*) = *freni* від *frenum*, *i n*; *coelos* (= *caelos*) від *caelus*, *i m* і *coela* (= *caela*) від *caelum*, *i n*; **г) паралельне використання грецьких і латинських флексій** у запозиченнях з грецької мови. Серед іменників грецького походження існують морфологічні варіанти одних запозичень, які адаптовані до системи парадигм латинської мови повністю і частково, наприклад: *bibliotheca* від *bibliotheca*, *ae f* (*bibliothece*, *es f*); *patriarcha* від *patriarcha*, *ae m* (*patriarches*, *ae m*); *Delum* (acc.sg.) від *Delus*, *i f* (*Delos*, *i f*); *Busiride* (abl.sg.) від *Busiris*, *idis m* (*Busiris*, *idos m*); *Arcton* (acc.sg.) від *Arctos*, *i f* (*Arctus*, *i f*); *Calliope* від *Calliope*, *es f* (*Calliopea*, *ae f*); *Rhodopen* (acc.sg.) від *Rhodope*, *es f* (*Rodopa*, *ae f*); **г) паралельне вживання архаїчної і нормативної форми *queis* і *quibus*** дати-ва/аблятива множини відносного і неозначено-питального займенника *qui*, *quae*, *quod* і *quis*, *quid*; **д) вживання дієслівних флексій-дублетів** третьої особи множини: *-ere* / *-erunt*, наприклад: *posuere* і *posuerunt*; *cecidere* і *cecidierunt* тощо; **е) використання звичайних і стягнених перфектних форм**, наприклад: *fundarunt*, *monstrarunt*, *donarunt*, *donaverunt*, *negastis*, *armarat*, *fugarat*, *complerat*, *negassent*, *violasse* тощо.

Такі морфологічні форми не несуть ніякої додаткової інформації, вони є суто метричними дублетами і можуть взаємозамінюватись у релевантній метричній позиції, адже граматичне варіювання родових та особових флексій було характерним

ще для класичної латини поетичного регістру. Причинами такого варіювання є збереження архаїчних форм як стилістичних маркерів унаслідок їх експресивного вживання у мові латинської епіки.

З огляду на особливий статус морфології, норми якої, будучи обов'язковими для усіх членів колективу, зазнавали порушень значно рідше (порівняно з великою варіантністю фонетики, лексики тощо), можна апріорі зробити висновок, що використання різночасових морфологічних форм в мові новолатинської поеми було пов'язане з їх поетичною функцією у мові, яка упродовж віків поступово виробляла певні стилістичні норми у вживанні граматичних форм.

Однією з найістотніших рис тогочасної латини було багатство словотвору: з одного боку, в поетичній мові фіксується багато архаїзмів, з іншого – в ній постійно з'являються неологізми. Невідомі в класичний період реалії суспільного життя, які було потрібно описати засобами латинської мови, могли бути як загальноєвропейськими, так і характерними лише для окремої країни чи регіону. Кожного разу, коли для опису певної реалії використовувалась мова, яка спочатку призначалась для функціонування в іншому соціокультурному середовищі, відразу поставало питання передачі засобами цієї мови понять і явищ, які були відсутні в природному для цієї мови середовищі.

Одним із способів передачі невідомих для класичної латини реалій в їх словесному позначенні засобами латинської мови є добір латинського слова зі значенням найбільш близьким до значення безеквівалентної одиниці. Так, у зв'язку з появою нових реалій і потребою їх мовного вираження, у мові новолатинської поеми традиційні для класичного періоду лексеми набувають іншого смислового забарвлення, розширюється коло значень питомого латинського слова, зміст і об'єм якого значною мірою залежав від території на якій був написаний текст.

Семантична деривація латинської лексики в тексті новолатинської поеми відбувається у двох напрямках: а) без зміни частиномовної парадигматики, наприклад: *bombus*, *i m* – гудіння, шум > ядро, бомба; *mortarium*, *i n* – ступа, вапно > мортира; *proboscis*, *idis f* – хобот (слона) > жерло, дуло; *psalterium*, *i n* – псалтерій (струнний інструмент) > псалтир; *stemma*, *atis n* – вінок, родовід > герб тощо; б) з наступною конверсією, наприклад: *nitratum*, *i m* – порох < *nitratum*, *a, um* – лужний, змішаний з лугом; *nobilis*, *is m* – вельможа, шляхтич < *nobilis*, *e* – відомий, знатний.

Одним із основних способів творення неологізмів у пізньосередньовічній та ранньомодерній латинській мові, незалежно від території її поширення, є словотвірна деривація. Утворення нових слів відбувається згідно з правилами словотвору класичної латини за допомогою словотворчих афіксів, успадкованих із латини класичного періоду. Так, для лексичного спектру новолатинської поеми характерні такі види неологізмів: а) неологізми, утворені за допомогою суфіксальної деривації питомих латинських лексем шляхом додавання питомих латинських чи латинізованих грецьких словотвірних елементів, наприклад: *Constantinis*, *Constantinensis* – костянтинів, *mustosus* – наповнений вином, *Taurinus* – таврійський, *Borealis* – північний, *Constantinides* – нащадок (син) Костянтина, *Germanides* – германець (за походженням); б) неологізми, утворені шляхом запозичення лексем грецької мови, на-

приклад: *Biblia* – Біблія (Святе Письмо) < пор. гр. τὰ βιβλία від τὸ βιβλίον – книга; *Colchida* – Колхіда < пор. дгр. ἡ Κολχίς, ἰδος, лат. *Colchis*, *idis* f і сгр. ἡ Κολχίδα – Колхіда; *monarcha* – монарх < пор. дгр. ὁ μονάρχης – єдиновладний володар і лат. *monarchia*, *ae f* – єдиновладдя; *patriarcha* – родоначальник, засновник < пор. дгр. ὁ πατριάρχης – родоначальник, патріарх; в) неологізми, утворені шляхом запозичення іншомовних лексем з латинською кореневою морфемою і іншомовним суфіксом, наприклад: *sclopeta* – мушкет < пор. лат. *sclopus* (=stloppus) – клацання, удар; *bombarda* – гармата < пор. лат. *bombus*, *i m* – гудіння, шум.

Для пізньосередньовічної та ранньомодерної латини був характерним лексичний еклектизм, зумовлений наявністю великої кількості іншомовних вкраплень різночасового походження. Вказані елементи, викликані необхідністю описати нові життєві реалії, відображали як внутрішньомовний розвиток латини, так і вплив інших мов.

До іншомовної або частково латинізованої лексики в аналізованому тексті, нехарактерної для класичного періоду, можна зарахувати такі тематичні групи: а) етноніми, наприклад: *Lithavus*, *Moschus*, *Russus*, *Turca*, *Valachus* тощо; б) топоніми, наприклад: *Terecimirum*, *Ostrogia*, *Kiövia*, *Halicia*, *Volinia*, *Chortica* тощо; в) прізвища або прізвиська, наприклад: *Kosinscius*, *Sebeltuc*, *Sisca*, *Visnovecius*, *Zachorovius*, *Zavacius* тощо; г) власні імена людей, історичних чи міфологічних постатей, наприклад: *Bochdanus*, *Ichor*, *Kius*, *Mecislaus*, *Mocossa*, *Semerinus*, *Svidrigellus* тощо; д) патроніми, наприклад: *Olgerdoviades*, *Ioanniades*; е) деякі невласні назви, наприклад: *mecith*, *tabor*, *ulani*, *baeran*; є) відтопонімні прикметники, наприклад: *Cholsanensis*, *Drucicus*, *Orsensis*, *Ostrogianus*, *Sluccensis* тощо; ж) відетнонімні прикметники, наприклад: *Turcicus*, *Polonus*, *Lithavus*, тощо.

За походженням і типом основ іншомовну лексику новолатинського поетичного тексту можна структурувати на такі групи: а) слов'янізми, наприклад: *Wladimiria*, *Ostrogius*, *Bochdanus*; б) орієнталізми, наприклад: *Amalech*, *Batthus*, *mecith*, *baeran*; в) германізми, наприклад: *Borussus*, *Volsthen*, *Vitoldi* (gen.sg.); г) грецизми, наприклад: *Chersona*, *Basili* (voc.sg), *Theodor*.

Попри те, що запозичена лексика, зафіксована в новолатинській поемі, є структурно неоднорідною, в ній можна виділити такі типи: а) запозичена лексика, для якої характерна лише фонетико-графічна адаптація, що полягає в передачі фонетико-графічного образу іноземного слова за допомогою графічних засобів мови-реципієнта, наприклад: *mecith*, *ulani* (nom.pl.), *tabor*, *Chaidar*, *Sebeltuc*, *Simeon*, *Ichor*, *Daniel*, *Sisca*, *Zareba*, *Mocossa*, *Icqua*, *Chortica*, *Orsa* тощо; б) запозичена лексика, для якої характерна морфологічна адаптація, що передбачає включення запозичень до системи роду, числа, відміни тощо, наприклад: *Lithuania*, *Russia*, *Volinia*, *Kiövia*, *Halicia*, *Praeclavia*, *Praecopia*, *Podolia*, *Turca*, *Russus*, *Mecislaus*, *Syatoslaus*, *Bochdanus*, *Semerinus*, *Kius*, *Horinus*, *Slucus*, *Kosinscius*, *Tarnovius*, *Zachorovius*, *Zavacius*, *Visnovecius*, *Terecimirum*. Для значної частини такої лексики є характерною часткова словотвірна субституція, яка досягається за допомогою суфіксальної деривації, шляхом приєднання до фонетично та графічно адаптованої слов'янської основи латинського або латинізованого грецького словотвірного афікса у поєднанні

з флексією, наприклад: *Russicus, Turcicus, Voliniacus, Ostrogianus, Cholsanensis, Lublinensis, Sluccensis, Volinensis, Olgerdoviades, Lechiades*.

Труднощі пристосування слов'янських лексем до гекзаметра спонукали поета використовувати всю різноманітність синонімічних суфіксів латинського словотвору. Часто компоненти дериваційних варіантних пар (словотвірні варіанти – спільнокореневі деривати, утворені за допомогою однофункційних афіксів) функціонують як активно паралельні, тобто в багатьох випадках є взаємозамінними. На користь цього твердження виступають дублетні пари прикметників з ідентичним семантичним значенням, які використовуються залежно від метричної позиції слова в віршовому рядку. Так, низка синонімічних суфіксів, які дають дактилічну послідовність складів у гекзаметрі, стають найхарактернішими у мові новолатинської поеми. Пор., наприклад: *Cholsanus* і *Cholsanensis*; *Drucicus* і *Drucensis*; *Russicus* і *Russiachus*; *Voliniacus* і *Volinensis* тощо. Фіксується навіть дериваційний варіантний ряд із чотирьох прикметників від однієї основи з контекстуально однофункційними суфіксами: *Ostrogius, Ostrogeus, Ostrogianus* і *Ostrogienis*. Пор., наприклад: *O dignum Ostrogio tam clarum nomine factum / Tantis principibus ...* (De bello. I, 238) – "О творіння, достойне острозького імені ..."; *Ostrogeo generoso e stemmate vindex ...* (De bello. I, 69) – "Захисник острозького родового герба ..."; *Ostrogianus ager sic feruet mellis opimi / Luxu ...* (De bello. I, 143) – "Острозька земля також переповнена надлишком густого меду ..."; *Tartari Ostrogienses urbis accollae* (De bello. II, 266) – "Острозькі татари – мешканці міста".

Таким чином, серед основних способів словотвірної адаптації іншомовної лексики в мові новолатинської поеми можна відзначити три тенденції: транслітерація, морфологічна адаптація та суфіксальна деривація за допомогою латинських або латинізованих грецьких словотвірних формантів, які приєднувались до іншомовних основ. Основною зміною, якої зазнали запозичення на латинськомовному ґрунті, була трансформація питомих закінчень і суфіксів у зв'язку з входженням їх в іншу (латинську) словозмінну парадигму. Такі зміни можна вважати проявом мовної інтерференції, оскільки автор поеми настільки добре засвоїв другу мову (латинську), що автоматично переносить її моделі на систему першої (рідної) мови.

Наведені результати і висновки можуть слугувати основою для проведення нових досліджень із проблематики функціонування латинської мови на теренах України і загалом східної Європи кінця XVI – початку XVII століття.

В статье рассматриваются статические и динамические особенности позднесредневекового и ранне-модерного латинского языка на материале новолатинской поэзии, выясняются и анализируются факторы, которые повлияли на появление соответствующих особенностей, поскольку структура латинского языка в указанный период испытывала постепенные изменения на всех уровнях.

Ключевые слова: статика, динамика, вариантность, новолатинская поэзия, латинский язык.

The article deals with static and dynamic features of late medieval and early modern Latin based on New Latin poetry, studies and analyzes the factors that influenced the emergence of relevant features, since the structure of Latin in this period underwent gradual changes at all levels.

Key words: statics, dynamics, variation, New Latin poetry, Latin.

Література:

1. *Безбородько Н. И.* Язык латинских трактатов украинских философов XVII века : пособ. для студ. и асп. / Нина Ивановна Безбородько. – Днепропетровск, 1972. – 137 с.
2. *Дерюгин А. А.* Из наблюдений над лексикой латинского поэтического языка / Александр Александрович Дерюгин // Язык и общество. – Саратов, 1967. – С. 244–251.
3. *Риффатер М.* Критерии стилистического анализа / Майкл Риффатер // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1980. – Вып. IX. Лингвостилистика. – С. 69–97.
4. *Семчинський С. В.* Загальне мовознавство / Станіслав Володимирович Семчинський. – Вид. 2-е. – К. : АТ "ОКО", 1996. – 392 с.
5. *Смышляева В. П.* Роль просодического фактора в лексико-семантическом варьировании поэтизм / Вера Павловна Смышляева // Лексическая семантика. – Уфа, 1993. – С. 99–104.
6. *Смышляева В. П.* Языковые уровни римского гексаметрического жанра / Вера Павловна Смышляева // Древние языки в системе университетского образования. Исследование и преподавание. – М. : Издательство Московского ун-та, 2001. – С. 283–289.
7. *Тронский И. М.* Очерки из истории латинского языка / Иосиф Моисеевич Тронский. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1953. – 270 с.
8. *Яковенко Н. М.* Передумови поширення і характер латинського письма на Правобережній Україні: друга половина XVI – перша половина XVII ст. / Наталія Миколаївна Яковенко // Архіви України. – К., 1978. – № 6. – С. 8–19.
9. *Яковенко Н. Н.* Палеография латинского документального письма на Правобережной Украине : автореф. ... канд. ист. наук / Яковенко Наталья Николаевна. – К., 1983. – 22 с.
10. *Benner M.* On the interpretation of learned Neo-Latin: an explorative study based on some texts from Sweden 1611–1716 / M. Benner, E. Tengström. – Göteborg, 1977. – 112 p.
11. Companion to the History of the Neo-Latin Studies in Hungary / [ed. by István Bartók]. – Budapest : Universitas Publishing House, 2005. – 138 p.
12. De bello Ostrogiano ad Piantcos cum Nisoviis libri quattuor, a Simone Pecalidis Artium Baccalaureo conscripti. – Cracoviae, In officina Andreae Petricovii, A.D. 1600.
13. *Gansiniec R.* "Metrificalne Marka z Opatowca" oraz inne traktaty gramatyczne XIV i XV wieku / Ryszard Gansiniec. – Wrocław : ZNiO, 1960. – 332 p.
14. *Nechutová J.* Středověká latina / Jana Nechutová. – Praha : Koniasch Latin Press, 2002. – 162 s.
15. *Stotz P.* Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters [Електронний ресурс] / Peter Stotz. – 5 Bde. – 3. Band: Lautlehre. – München, 1996. – 723 s. – Режим доступу : <http://books.google.com.ua/books>.
16. *Weyssenhoff-Brożkova K.* Studia nad łaciną średniowieczną w Polsce / Krystyna Weyssenhoff-Brożkova ; [zeszyty naukowe pod red. J. Axera]. – Zesz. 10–12. – Warszawa: OBTA, 1998. – 224 s.